

М. МІХНОВСЬКИЙ І ЙОГО «САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

Микола Міхновський – визначна постать в історії України, яка сьогодні живе в серцях багатьох вдячних співвітчизників, бо дякувати дійсно є за що. Адже не даремно за часів Радянського Союзу діяльність його висвітлювалася виключно з негативного боку через призму ідеології українського буржуазного націоналізму, відносили його до такої популярної на той час категорії ворогів. То що ж такого зробила ця людина, щоб мати стільки ворогів тоді, і стільки прихильників тепер?

Постановка проблеми: Питання незалежності України, яка порушується Росією

Предмет дослідження: М. Міхновський і його «Самостійна Україна»

Об'єкт дослідження: Створення незалежної України Міхновським і сприяння її поширення в масах

Мета дослідження: Причини, процес та наслідки боротьби за побудову «Однієї, єдиної нероздільної, вільної й самостійної України від Карпат аж по Кавказ»

Міхновський Микола Іванович (1873-1924) – діяч національно-визвольного руху, видатний український політичний та громадський діяч, правник, публіцист, основоположник, ідеолог і лідер самостійницької течії українського руху кінця XIX – початку XX ст.; він є автором славнозвісної брошури «Самостійна Україна», один з організаторів українського війська, борець за незалежність. Народився в с. Турівка на Київщині. Його дитинство пройшло серед української природи, народних пісень, оповідань і дум. Світогляд дітей формувалася під впливом батька, який виховував їх у «самостійницькому дусі». Навчався на правничому факультеті Київського університету. В студентські роки був одним з ініціаторів створення таємного «Братство тарасівців» (1891). Куди теж входили Борис Грінченко, Володимир Самійленко, Іван Липа, Микола Вороний, Микола Міхновський та їхні давши клятву присвятити життя Україні. І хоча 1893-го «Братство» розгромила поліція, 20-річний студент юридичного відділу Київського університету Міхновський із Прилуччини встиг надрукувати у львівській газеті «Правда» «Декларацію віри молодих українців», у якій піддав різкій критиці інтелектуальну залежність українофілів-громадівців від Москви. Працюючи адвокатом, виступав на політичних процесах, брав активну участь в українському русі. Його брошура «Самостійна Україна» (1900) стала програмою революційної української партії в перший період її діяльності. Був одним з організаторів та лідерів створеної в 1901-1902 Української національної партії, що проголосила своєю метою боротьбу за незалежність України, для якої написав «Десять заповідей» та «Програму», що обстоювала ідею самостійної української держави. «Десять заповідей УНП» – один з найгостріших документів самостійницького руху, створених Міхновським. «Ми боремося проти чужоземців не тому, що вони чужоземці, а тому, що вони експлуататори», пояснював він свою позицію. Таким чином, націоналізм Міхновського мав здебільшого оборонний, захисний характер. Він був протидією, запереченню державному повнізму панівної нації. Після Лютневої революції 1917 – ініціатор створення українського національного війська. Під час гетьманщини зблизився з Українською демократично-хліборобською партією, але після проголошення гетьманом П. Скоропадським федерації з Росією взяв активну участь у поваленні його режиму. Після встановлення більшовицької влади зазнав жорстоких переслідувань, а в квітні 1924 був знайдений повішеним у власному саду.[1, с.252]

Приблизно у січні 1900 року, Микола Міхновський у Харкові взяв участь у становленні Революційної української партії (РУП) – першої самостійницької партії в Наддніпрянській Україні. Метою цієї першої у Східній Україні політичної партії було об'єднання різних поколінь і класів у боротьбі за національні права й соціальну революцію. Її лідери запропонували Міхновському узагальнити свої ідеї в окремій брошурі. Вона з'явилася того самого року під назвою «Самостійна Україна» і була видана у Львові, накладом у тисячу примірників. Деякий час «Самостійна Україна» вважалася програмою РУП, але згодом зазнала гострої критики. Оскільки, з метою поширення своїх впливів поза межі ядра «свідомих українців» на селянство, РУП дедалі частіше зверталася до соціально-демократичних питань. До того ж багато її членів стали на позиції марксизму, поступово перетворюючи партію на соціально-демократичну організацію. У одні цих змін між членами РУП виникла напруженість. Більшість на чолі з Миколою Поршем і його товаришами Володимиром Винниченком та Симоном Петлюрою вважали, що ця організація має бути національно-радикальною партією, до якої входили б виключно українці і яка поєднувала б націоналізм із марксизмом. Інші ж хотіли, щоб РУП відкинула свою національну орієнтованість, ставши автономною організацією Російської соціал-демократичної партії.[3, с.262] Як наслідок, Міхновського звинуватили в повнізмі, надмірному радикалізмі, в «оригінальничанні». Незважаючи на шквал критики, Микола Міхновський наприкінці 1900 року, у відповідь на заборону офіційної влади зробити напис українською мовою на пам'ятнику Котляревському в Полтаві, від імені тієї ж РУП написав «Одвертий лист до міністра Сипягіна», який закінчувався словами: «Українська нація мусить скинути пановання чужинців, бо вони огиджують саму душу нації. Мусить добути собі свободу, хоч би захиталася ціла Росія! Мусить добути собі визволення з рабства національного та політичного, хоч би пролилися ріки крові! А та кров, що полетить, впаде як народне прокляття на Ващу голову, пане міністер, і на голови всіх гнобителів нашої нації.»

У «Самостійній Україні» Міхновський виступив фундатором національно-радикальної політично-філософської течії, засадничими положеннями якої стали цілковита самодостатність української ідеї та її цілковита окремішність від ідеї загальноросійської (в тому числі і революційної), необхідність здобуття Україною політичної незалежності та досягнення соборності без огляду на можливі конфлікти і в якнайшвидший час та лідерство української інтелектуальної еліти в боротьбі (коли треба, то й збройній) за державну незалежність. Здоровий націоналізм, стверджувалося у «Самостійній Україні», покликує до історичного життя нові народи, веде до розпаду приречених історією імперій. У бракові такого націоналізму серед широкого загалу українців Міхновський бачить основну причину нещастя своєї нації. Головними опонентами Міхновського виступають не «чужинці», а «українофіли», що виробили релігію лояльності, українська інтелігенція, яка в попередніх своїх поколіннях не узгоджувала свої інтереси з інтересами народу, зраджувала, покидаючи його в найгірші часи. Її репрезентанти «надали українофілству характер недоношеної розумом етнографічної теорії». Саме «українофіли» зробили український національний рух чимось смішним і ганебним і тим самим відштовхнули від українства «цілу молоду Україну». Без інтелектуального та чуттєвого впливу молодого покоління (яке, на думку Міхновського, мусить сформувати «українську інтелігенцію третьої формації») на політичний зміст національної ідеї, здобуття Україною державності неможливе. Міхновський також наголошує на відмінності націоналізму пануючих націй як системи гноблення і націоналізму гноблених народів як захисту права боротися за своє людське «Я». Перший відбирає (під гаслами космополітизму) останні сили з націй поневолених – їхню інтелігенцію, тоді як другий є джерелом історичної творчості, несучи в собі зародки народної свободи, маючи своїм продовженням і розвитком ідею гуманізму й космополітизму.[4]

«САМОСТІЙНА УКРАЇНА» – програмна політ. декларація Революційної української партії, в основу якої покладено промови М.Міхновського на Шевченківських святах 19 лютого 1900 в Полтаві, а також 26 лютого 1900 в Харкові. У березні 1900, за допомогою організації «Молода Україна», видрукувана у Львові окремою брошурою (наклад 1 тис. прим.) як перше видання РУП з обґрунтуванням незалежної укр. держави. Проголошені в ній гасла вносили революційний перелом у політичну думку тогочасної української інтелігенції. Ідея самостійності не пов'язувалася із «законами суспільної еволюції»,

а видавалася з історичних традицій української нації, її інстинкту самозбереження, невід'ємних прав України на незалежне життя, з волі, завзяття, прагнення до незалежності народу, особливо – нового покоління інтелігенції. Основна ідея брошури – «Одна, єдина, нероздільна, вільна самостійна Україна від Карпат аж по Кавказ». М.Міхновський виступав за повернення українцям прав, визначених Переяславською радою 1654, з розширенням впливу на етнографічну українську територію. Він виступив проти марксистської теорії класової боротьби, наголосивши, що «не класи, а нації стають до революційного змагу». Державну самостійність вважав головною умовою існування нації, а національну незалежність – національним ідеалом у сфері міжнародних відносин.[5] Революційні гасла «Самостійної України» викликали зацікавлення серед української молоді в Галичині. Згодом більшість рупівців виступили із критикою брошури М.Міхновського, вважаючи її твердження помилковими та шкідливими, «надиханими крайнім шовінізмом». 1903 ЦК РУП ухвалив «основні принципи, конкретні цілі й тактику міжнародної соціал-демократії», тобто постанови так званої Ерфуртської програми 1891. Відтепер у подальших численних виданнях РУП вже більше не згадувалося її основне гасло. Розвал РУП на дві окремі соціал-демократичні організації тільки підтвердив, що ні одна з них не признала своїм гаслом самостійності України. У практичній діяльності гасло самостійності було замінено вимогою національно-територіальної автономії України в межах Російської імперії. 1917 у Венцярському таборі полонених українців (Німеччина) заходами Союзу визволення України опубліковане друге видання брошури «Самостійна Україна. Р.У.П.». Її поява стала новим етапом укр. національного відродження.

Так от, у праці «Самостійна Україна» читаємо: «Ми розуміємо, що боротьба буде люта й довга, що ворог безпопадний і дужий. Але ми розуміємо і те, що це вже остання боротьба, що потім уже ніколи не настане слухний час до нової боротьби. Ніч була довга, але ранок наблизився і ми не погустимо щоб проміння свободи усіх націй заблищало на наших рабських кайданах: ми розіб'ємо їх до схід сонця свободи. Ми востаннє виходимо на історичну арену і або поборемо, або вмремо... Ми не хочемо довше зносити панування чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй землі. Нас горстка, але ми сильні нашою любов'ю до України! Сини України! Ми як той Антей, доторкаючись до землі, наберемось вже більшої сили й завзяття. Нас мало, але наш голос лунає скрізь по Україні і кожний у кого не спідлене серце, озветься до нас, а в кого спідлене, до того ми самі озвемось! Нехай страхополохи та відступники йдуть, як і йшли до табору наших ворогів, їм не місце поміж нас і ми проголошуємо їх ворогами Вітчизни. Усіх, хто на цій Україні не за нас, той проти нас. Україна для українців і доки хоч один ворог чужинець лишиться на нашій території, ми не маємо права покласти оружжя. І пам'ятаймо, що слава і перемога - це доля борців за народну справу. Вперед, і нехай кожний із нас пам'ятає, що коли він бореться за народ, то мусить дбати за весь народ щоб цільний народ не загинув через його необачність. Вперед! Бо нам ні на кого надіятись і нічого озиратись назад!».[5] Іншими словами, як і тоді так і сьогодні гасло Миколи Міхновського «Україна для українців» означало лише одне: «Україна без окупантів». А тому цілком справедливо зазначав політолог і літератор Василь Іванишин: «Гасло «Україна для українців» має не реакційний і не ксенофобський, а національно-захисний характер. Інша річ, що, на думку багатьох великих «інтернаціоналістів», українці не мають ніякого права захищати свої національні інтереси, бо це може спричинити певні труднощі для тих, що звикли розглядати їх як покірну робочу худобину, котра має право жити і їсти, щоб могла працювати на чергового «благодійника», але ж не більше! Микола Міхновський – «усе розпочав» і, власне, став символом новітньої доби українського націоналізму. Молодий харківський адвокат на зорі ХХ сторіччя видав невеличку брошуру «Самостійна Україна» (1900р.). Як згодом виявилось, кільканадцять сторінок тексту стали ідейним дороговказом для поколінь українців. Наскрізно ідеєю книжки є твердження про необхідність визволення української нації з-під чужоземного ярма й побудови «одної, єдиної, нероздільної, вільної, самостійної України від гір Карпатських аж до Кавказьких». У добу Миколи Міхновського, коли тріумфував соціалізм, круто замішаний на москвофільстві й федералізмі, категорична вимога самостійності України звучала як виклик. Насамперед, як виклик тогочасній політичній еліті, що залишалася вірною своєму духовному нахненникові Михайлові Драгоманову й не відважувалася докласти зусилля для організації в Україні «не оксамитових» революцій, що в цей час потрясли Європу. Микола Міхновський, по суті, повторив подвиг Тараса Шевченка, який своїм «Кобзарем» струснув не так Кавказ, як напівсонну суспільну свідомість, що майже звикла до рабства. Імперативні постулати Миколи Міхновського про законне право нації на свою державу доповнювалися чітким з'ясуванням шляхів і методів досягнення мети: «Ми виголошуємо, – писав харківський адвокат, – що ми візьмемо силою те, що нам належить по праву, але віднято від нас теж силою». Так в обіг національної думки прийшла висунута ще Тарасом Шевченком ідея боротьби, а не плачу та нарікання на «нещасливу долю».[6]

Таким чином Микола Міхновський залишив глибокий слід у духовній культурі та національно визвольній боротьбі українського народу за державність і незалежність України. Саме Міхновський був першим, хто в голос заявив, що ідея створення автономної України у складі Росії є повною нісенітницею, адже наша держава має право бути незалежною від будь-кого і повинна бути такою. Микола Міхновський чітко і ясно формулював завдання розбудови незалежної національної держави як гаранта збереження та розвитку нації, а водночас і гаранта дотримання прав людини. Сьогодні ця людина є символом незгасаючої віри українців у добре майбутнє і я дуже сподіваюся, що серед сучасних громадян нашої держави з'явиться численна кількість його прибічників, які дійсно зрозуміють важливість його намірів, і що така постать, як Микола Міхновський, завжди буде вічною у пам'яті нашої нації та в її серці.

Література

1. Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 1999. – 568 с.
2. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
3. Орест Субтельний Україна: історія / Пер з англ. Ю. І. Шевчука, Вст. Ст. С.В. Кульчицького. – К.: Либідь, 1991. – 512с.: іл.
4. Самостійна Україна (брошура) \Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс] : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%83%D1%80%D0%B0>
5. М. Міхновський «Самостійна Україна» (1900)
6. Богдан Червак Голова Організації Українських націоналістів (Київ) \Україна для українців Миколи Міхновського [Електронний ресурс]: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/04/1/118843/>